

СПОГАДИ ОЧЕВИДЦІВ

Кияниця Уляна Ничипорівна

1923 р. н., жителька с. Грушів

(запис 2008 р. Кутової Л.Г.,

зав. Грушівською сільською бібліотекою)

В сім'ї нас було четверо: я, менший брат Саша і батьки. Мені на той час було 10 років. Восени 1932 року по хатах пішли активісти. Вони забрали всі запаси продуктів, які готувались на зиму. Мама, знаючи про їхній прихід, заховала два буханці хліба. Один за іконами, інший у мене за пазухою. Знайшли, забрали і це. Їли в основному з гречаної полови млинці. Так зиму і пережили.

Братик Саша ходив у перший клас і мав великі здібності до математики, за це вчитель його дуже любив та давав йому подвійний пайок. Він говорив батькам, що з їхнього сина буде велика людина. Мати ходила в колгосп на роботу, там годували один раз на день. Їжі було зовсім мало, і поки я несла її додому, то вона закінчувалась.

Навесні помер батько, а мене віддали до тітки у Чернігівську область. Мама залишилась удвох з Сашком, і їм було легше прогодуватися. Голодне життя змусило нашого сусіда кинути колгосп і піти по базарах, а з ними пішла і моя мати. Поверталась вона додому завжди з якоюсь поживою.

Одного разу, коли брат Сашко був сам вдома, прийшла дочка матеріної куми і покликала його до себе, сказавши, що мати у них. Але, звичайно, нашої матері там не було, а брат разом зі своєю матір'ю, які чекали на Сашу, вбили його. Того дня наша мати поверталась додому радісна, бо ж несла хліб і цукор, та сина вдома не було. Вона ходила шукати його у село Ромашки до родичів, але і там не знайшла. Коли з'ясувалось, що Саша пропав, прийшли комсомольці, вони били матір і питали, де діла сина. Сусідка, якій стало жаль її,

розповіла, що бачила, як у діжку, що була закопана в гною, ховали м'ясо. Як виявилось, ця сім'я вбила 12 чоловік. Люди говорили, що матір і дочку заарештували, а згодом отруїли, а сина забрали до армії.

Мама голод пережила, а потім забрала мене до себе.

Лазоренко Петро Ульянович

1926 р.н., житель с. Грушів

(запис 2008 р. Кутової Л.Г., зав.

Грушівською сільською бібліотекою)

В роки Голодомору 1932-1933 років мені було 7 років. Але те відчуття голоду, страху голодної смерті міцно закарбувалося в моїй пам'яті. Для людей навіть війна не була такою страшною, як голод. Вимирали цілими сім'ями, навіть вулицями. Ті, хто працював у колгоспі, мали пайок, і було дещо з живності в господарстві. Вони легше пережили голод. Хто не був колгоспником, пухли з голоду. По нашій вулиці був навіть випадок людоїдства. Мати, певно від голоду, втративши здоровий глузд, вбила свого сина та з'їсти не встигла, бо знайшли люди.

Щонеділі телефонували до району і давали дані по кількості померлих. А звідти линуло запитання: "Чому так багато?" Ті, хто дочекався літа 1933 року, бігли на поля. Першим достиг горох, і люди, щоб втамувати голод, наїдалися його і помирали прямо на місці. У нашому селі від голоду померло до 80 сімей.

Савурська Олександра Трохимівна

1925 р. н., жителька с. Грушів

(запис 2008 р. Дорохіної Н.П.,

вчительки Грушівської ЗОШ)

У нашій сім'ї до голодомору було четверо дітей. Брати Іван, 1923 р.н., та Володя, 1927 р.н., померли у 1932 році.

Старша сестра Ганна мала доньку, Перебийніс Дарію Наумівну, яка вижила, і я разом з нею. По батьковій лінії в голодовку померли два дядьки – Охван та Пилип, а також дід – Савурський Іван. По материній лінії було два брати і сестра, вони вижили.

На кутку, де я зараз живу, було тоді близько 100 хат. За роки голодомору повмирали люди, залишилось десь 50 хат. Недалеко від нас жила сусідка Ганна (по-вуличному Мусії). В неї були діти Ганна, Микола та Марія мого віку. Вони всі померли. Потім померла і мати, йдучи по дорозі до Ходорова.

Навесні 1932 року хату нашу розібрали в колгосп на гроші. Мати зробила для нас курінь. Щоб врятуватись від голодної смерті, вона збирала гроші на виїзд. Возила у Ржищів сливи на продаж. Складала копійку до копійки. Яюсь лежали ми з сестрою в курені (а я взагалі не міцно сплю), і заходить сусідський хлопець років 25. Відкрив ряднину, що закривала курінь, і шукає матір, мабуть, щоб забрати гроші, які вона назбирала на виїзд. Глянув, що її в курені немає, і вийшов. Коли я сказала матері, що приходив дядько Сафран і шукав її, вона відповіла, що все сама бачила, бо була в курені прикрита соломною.

Літом 1932 року ми залишили село і пішли втрьох до Києва. Батькові мати сказала, щоб пішов від нас, бо ми всі разом не виживемо. Три дні ми йшли до Києва пішки. Там нас знайшов батько. Мати продала на базарі своє дороге намисто, спідницю і купила хлібину та миску холодцю. Батько зачерпнув ложкою холодець, а там великий людський палець. Ми викинули той холодець. Страшно думати, до чого ж доходили люди!

Влітку ми були вже на Донбасі. Щоб нас врятувати від голоду, мати пішла просити хліба. Пам'ятаю, їли молочну кукурудзу в качанах. Пізніше приїхав до нас і батько.